

KAN GRØNLANDSK BEVARES - OG HVORDAN?

Af Mads Lidegaard

I gennem en lang og broget kolonihistorie er der én ting, som har præget Grønland og hele den grønlandske kulturs stilling overfor den europæiske: At der i Grønland er udviklet et grønlandsk kultursprog, en litteratur, presse, digtning på landets eget sprog, en højere undervisning, som har dyrket dette sprog. Andre har kaldt det for romantik og åndelig luksus at udvikle et fangersprog på den måde, men grønlændere og danske har gjort det ud fra den overbevisning, at det var noget værdifuldt, som dermed værnedes mod undergang, – at Grønland og grønlænderne menneskeligt og kulturelt ville blive fattigere, hvis det sprog og den tankegang, det er udtryk for, forsvandt i moderlandets større kulturmønster.

Det er heller ingen hemmelighed, at mens det har været muligt at holde denne linie lige til nyordningen, er det i de sidste ti år blevet mere og mere klart, at den sidste samfundsomvæltning i Grønland betyder en hidtil ukendt fare for det grønlandske sprogs beståen. Den danske kultur er med stor voldsomhed trængt ind på de allerfleste livsområder, og i vide grønlandske kredse er der opstået stor angstelse for, hvordan sproget skal kunne hævde sig. I den forbindelse har man især været bange for det grønlandske sprogs stilling i skolerne. Hver gang man fra skolens side har prøvet at forcere indlæring af dansk frem – måske ved at skyde grønlandsk ud som f. eks. i det nye skoleforslag, har man fra mange sider advaret og protesteret, fordi man opfattede det som et angreb på, en fare for det grønlandske sprog. Især har der jo været kritik af forslaget om at udskyde grønlandsk til det 3. skoleår og kun lære dansk de to første år i skolen.

Protesterne er udtryk for den tankegang, at grønlandsk og dansk sprog i skolerne og andetsteds står som modsætninger: Jo mere dansk, des mindre grønlandsk. Og hvis den tankegang anerkendes, vil det jo for enhver grønlænder, som sætter sit eget sprog højt, meget let resultere i en fjendtlig holdning overfor dansk som det sprog, der truer med at ødelægge grønlandsk.

Jeg er bange for, at denne tankegang, så nærliggende den kan synes, alligevel er forkert. Jeg vil vove den påstand, at sagen forholder sig omvendt, – og jeg skriver dette for at forklare hvorfor. Jeg tror, at jo mere dansk de unge grønlændere får lært – desto mindre vil den virkelige fare for det grønlandske sprogs uddøen blive.

Hvad er da den største fare for grønlandsk? Faren ligger ikke så meget hos dem, der får lært dansk, som hos dem, der ikke får lært grønlandsk, ikke får lært at tale det og ikke får lært at læse det. Hvis hele grupper af befolkningen kun oplæres på dansk og ikke magter det grønlandske, vil deres sprog helt naturligt blive dansk – og det vil også blive omgangssproget, når de taler med de dansktalende grønlændere, som ellers kunne tale grønlandsk. Dobbelt farligt vil dette være, hvis de nævnte grupper er de toneangivende, de mest fremskredne grupper med den højeste sociale position.

Som forholdene er nu – med en ren dansk børneskole ved siden af en grønlandsk, hvor børnene fra den grønlandske er længere om at nå til eksamen end børnene fra den danske, vil det være sådan, at de fleste, som kan, får deres børn i den danske skole. Det gælder for det første de familier, som i forvejen er så dansktalende, at børnene kan klare en dansk skole – og det vil i reglen sige familier, som indtager en fremtrædende plads i samfundet, og som måske ovenikøbet lader dansk være sproget i hjemmet for børnenes egen skyld. En anden gruppe, som stadig bliver større, er de blandede ægteskaber, som i reglen har mulighed for at sætte børnene i begge skoler. Hvis danskkundskaberne i den grønlandske afdeling er så begrænsede, at det vil hæmme børnene senere, vil børnene blive sat i den danske skole – og de vil aldrig få lært blot at læse grønlandsk.

Det er i høj grad disse børn, der sammen med de danske udsendte i de kommende år vil komme til at besætte de forskellige offentlige stillinger i det nye samfund – altså for begge parter vedkommende mennesker, der ikke taler eller skriver grønlandsk, og resultatet vil jo blive, at det officielle sprog, det sprog, der tales og skrives i kontorer, forretninger, på arbejdspladser og institutioner bliver dansk, – at hele samfundet fungerer på dansk, mens grønlandsk bliver henvist til det anonyme liv i hjemmene.

Og hvad værre er: Samtidig bliver det grønlandske sprog et underklassemærke, et særkende for den del af befolkningen, som *ikke* sidder i de indflydelsesrige stillinger. Det vil blive sådan, at dansktalende er den administrerende overklasse, mens grønlandsktalende er den brede almue, Selve samfundet vil hurtigt blive mere og mere dansk – og større og større grupper også af de fastboende vil blive helt fremmede for det grønlandske sprog.

Det er altså med de nuværende tilstande, at dette sker. Man kan udmærket klamre sig til grønlandsk i skolerne og tvinge de grønlandsktalende børn til væsentligst at bruge deres tid til grønlandsk i skolen – med det resultat, at de enten ingen uddannelse kan få eller i hvert fald bliver stærkt forsinkede. Den grønlandsktalende del af befolkningen vil altså blive uden nogen væsentlig indflydelse i dagliglivet. Man deklaserer det grønlandske sprog, samtidig med at hele samfundsmaskineriet bliver rent dansk.

Efter min mening er dette den allerstørste fare for det grønlandske sprog, som tænkes kan. Erfaringerne fra andre steder i verden viser, at de vigtigste bevaeggrunde til et sprogskifte er de sociale. Mennesker er nu engang sådan indrettede, at de stræber opad i samfundet og søger at sikre deres børns fremtid. Sådan vil grønlanderne også være – ligegyldigt hvor meget de så holder af deres sprog. Hvis vi stiller forældre overfor valget mellem en ren dansk og en næsten ren grønlandsk skole, så må vi vente, at de næsten alle vælger den danske, hvis de overhovedet har mulighed for det. Hvis man tror at værne det grønlandske sprog ved at tvinge børnene til at lære det imod deres egen og forældrenes ønske – og samtidig gør sproget til et underklassemærke, – en hindring for fremgang og uddannelse – da tager man grundigt fejl, – da er slaget tabt på forhånd, da vil grønlandsk vige og forsvinde langsomt men sikkert. Det vil ophøre med at være kultursprog, blive almuesprog, blive foragtet – og så kan nok så mange skoletimer ikke oprette det tabte.

Jamen hvad skal man da gøre i stedet? Jeg tror, hvilket nok vil lyde mærkeligt for mange, at hvis vi formår hurtigt og effektivt at gøre den brede grønlandske befolkning dansktalende, vil den kunne klare den uddannelse, der er nødvendig for at overtage de fleste af de stillinger, som de udsendte i dag bestrider. Da vil der pludselig om ikke så mange år sidde grønlandere – dobbeltsprogede, rundt i kontorerne og institutionerne, som arbejdsledere og undervisere. De vil naturligt benytte det grønlandske sprog, når de taler med landsmænd. Hele samfundet vil blive mere grønlandsk – også det officielle sprog. Og hvis skolen formår at give sådanne danskundskaber til alle børn, at de uden vanskelighed kan klare sig i uddannelsen og i konkurrencen, da vil alle uden frygt kunne sætte deres børn i den almindelige børneskole, hvor de *også* lærer grønlandsk, og vi vil undgå de grupper, som slet ikke får lært at læse og skrive sproget.

Og endnu en meget vigtig ting: Hvis de mennesker, som sidder i samfundets nøglestillinger bliver dobbeltsprogede, altså også grønlandsktalende, da vil grønlandsk ikke længere være et underklassemærke med alle de uheldige følger, det vil få. Det er let nok i dag at bevare grønlandsk som sprog for den brede grønlandske almue gennem nationalistisk sprogpolitik i skolerne, men det vil være langt bedre i det lange løb at lære netop almuen, den brede befolkning dansk, så den ikke får komplekser overfor det danske sprog og bliver uvillig stemt overfor det grønlandske.

Hvordan gør man det? Ja, først og fremmest ved at udvide danskundervisningen i skolerne, som f. eks. foreslået og forsøgt i forsøgsordningen. Det vil komme til at gå ud over antallet af grønlandsktimer, men til gengæld vil alle få grønlandsk, og hvis man i forvejen taler sproget og i forvejen har lært at læse og skrive, skulle det nok være muligt at lære at læse og skrive det på mindre end 5–6 timer ugentlig alle skoleårene igennem.

Jeg tror altså i det lange løb slet ikke på den tanke, at man skal værne om hver eneste grønlandsktime – og frygte for hver ny dansktime i skolerne, – at det vil gå dårligere for grønlandsk, jo mere dansk der læres. Tværtimod – det vil være langt vigtigere at overvinde komplekserne, mindreværdsfølelsen overfor grønlandsk, følelsen af at det er en hindring for fremgang. Man kan i virkeligheden gennem udvidet danskundervisning skabe et mere grønlandsk samfund, så paradoksalt det lyder.

Selvfølgelig er der en stor risiko forbundet med en sådan politik. Måske vil grønlandsk alligevel ikke klare sig – men vil tværtimod forsvinde hurtigere end ellers. Det er en mulighed, som enhver kan se, – og ingen er så store profeter, at de på forhånd kan sige, hvordan det vil gå.

Det er derfor højt spil – det er indrømmet. Men efter det nuværende system er udfaldet på forhånd givet – slaget på forhånd tabt, fordi man fra starten er på tilbagetog. Jeg tror det lønner sig at tage risikoen – at gøre netop den grønlandsktalende del af befolkningen dobbeltsproget – og derved give den og ikke udsendte eller rent dansktalende mulighed for at overtage det nye samfunds funktioner.